

RUS NASRIDA OILAVIY QADRIYATLARNING BADIY IFODASI

Qurbonova Malika Toxir qizi

E-mail: Nurishkooo22@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada rus nasrida oilaviy qadriyatlarining badiiy ifodalanish xususiyatlari tahlil qilinadi. Oila, nikoh, ota-ona va farzand munosabatlari, avlodlar davomiyligi, mehr-muhabbat, sadoqat hamda o'zaro mas'uliyat kabi qadriyatlarining adabiy asarlardagi talqini yoritiladi. Shuningdek, ijtimoiy-tarixiy o'zgarishlarning oila hayotiga ta'siri va yozuvchilarning oilaviy munosabatlarni tasvirlashdagi badiiy-psixologik mahorati o'rganiladi.

Kalit so'zlar: rus nasri, oila, oilaviy qadriyatlar, nikoh, ota-ona va farzand, avlodlar davomiyligi, badiiy talqin, psixologizm.

Аннотация: В статье анализируются особенности художественного воплощения семейных ценностей в русской прозе. Рассматривается литературная интерпретация семьи, брака, взаимоотношений родителей и детей, преемственности поколений, любви, верности и взаимной ответственности. Особое внимание уделяется влиянию социально-исторических изменений на семейную жизнь, а также художественно-психологическому мастерству писателей в изображении семейных отношений.

Ключевые слова: русская проза, семья, семейные ценности, брак, родители и дети, преемственность поколений, художественная интерпретация, психологизм.

Abstract: This article analyzes the distinctive features of the artistic representation of family values in Russian prose. It examines literary interpretations of family, marriage, parent-child relationships, generational continuity, love, loyalty, and mutual responsibility. Particular attention is paid to the influence of social and historical changes on family life and to the writers' artistic and psychological skill in portraying family relationships.

Keywords: Russian prose, family, family values, marriage, parents and children, generational continuity, artistic interpretation, psychologism.

Kirish. Har bir xalqning milliy o'zligini, ma'naviy dunyosini va tarixiy taraqqiyotini belgilovchi eng muhim ijtimoiy institutlardan biri oiladir. Oila inson kamolotining ilk maktabi bo'lib, unda shaxsning axloqiy, estetik va ma'naviy qarashlari shakllanadi. Shu bois oilaviy qadriyatlar jamiyat taraqqiyotining muhim omili sifatida nafaqat ijtimoiy-gumanitar fanlarda, balki badiiy adabiyotda ham alohida o'rin egallaydi. Adabiyot inson va jamiyat munosabatlarini badiiy talqin etar ekan, oilani inson ruhiyati, ma'naviyati va axloqiy mezonlarini yorituvchi asosiy makon sifatida tasvirlaydi. Rus adabiyoti tarixida oilaviy qadriyatlar mavzusi turli davrlarda o'ziga xos badiiy talqin etilgan. Bu xalq nasrida oila, ota-ona va farzand munosabatlari, er-xotin o'rtasidagi sadoqat, avlodlar davomiyligi, milliy urf-odatlar, ma'naviy meros va oilaviy mas'uliyat kabi masalalar yetakchi g'oyaviy

yo‘nalishlardan biri hisoblanadi. Biroq ushbu qadriyatlarning ifodalanish usullari, badiiy vositalari hamda milliy-madaniy xususiyatlari o‘ziga xosligi bilan ajralib turadi.

Adabiyotlar tahlili. Zamonaviy qiyosiy adabiyotshunoslikda turli xalqlar adabiyotida oilaviy qadriyatlarning badiiy ifodasini qiyosiy-tipologik jihatdan o‘rganish muhim ilmiy yo‘nalishlardan biri sanaladi. Bunday tadqiqotlar turli madaniyatlar o‘rtasidagi mushtarak va farqli jihatlarni aniqlash, badiiy tafakkur taraqqiyotidagi umumiy qonuniyatlarni ochib berish hamda milliy adabiyotlarning o‘zaro aloqalarini chuqurroq anglash imkonini beradi. Rus adabiyotida Lev Tolstoy, Fyodor Dostoyevskiy, Mixail Sholoxov, Ivan Turgenev, Anton Chexov kabi yozuvchilar ijodida oilaning jamiyat va inson taqdiridagi o‘rni chuqur psixologik hamda falsafiy talqin etilgan. Bu esa mazkur mavzuni qiyosiy-tipologik nuqtayi nazardan tadqiq etishning ilmiy dolzarbligini belgilaydi.

Tadqiqot metodologiyasi. Ushbu maqolada psixoanalitik, tavsifiy-tahliliy, badiiy-tahliliy, kontekstual tahlil, germeneytik tahlil, psixologik tahlil va matn tahlili metodlaridan foydalanildi.

Natijalar va muhokama. Rus adabiyotida qadriyatlarni asrovchi qahramonlarning bir necha turi mavjud bo‘lgan. Odatda, ular hayotiy tajriba orttirgan dono erkaklar bo‘lib, ko‘pincha solnomachi va kitobat ahli sifatida ham namoyon bo‘lgan. Masalan, Pushkinning “Boris Godunov” asarida qadriyatlar posboni vazifasini solnomachi Pimen bajaradi. Uning obrazi “O‘tgan yillar qissasi”ning yarim afsonaviy muallifi, tarixiy shaxs Nestor obraziga borib taqaladi. Nestor, Pimen hamda ularga o‘xshash XIX–XX asrlar rus adabiyotidagi ko‘plab tarixiy va to‘qima qahramonlar yuksak kitobiy madaniyatni asrovchilar hisoblanadi.

Biroq rus an‘analarida urug‘-avlod xotirasini saqlovchi boshqa qahramonlar ham mavjud edi. Afsonaviy Boyandan boshlab XX asrgacha davom etgan bunday qahramonlar silsilasida xizmatkor, murabbiy yoki tarbiyachi ham muhim o‘rin egallagan. Yosh xo‘jayinning ornomusi va sog‘ligini asrash ular uchun o‘z hayotining mazmuni va oqlanishi hisoblangan. Masalan, “Kapitan qizi” asaridagi Savelyich yoki “Kumush knyaz”dagi Mixeich shunday qahramonlardandir.

Xalq og‘zaki ijodida qadriyatlar posboni sifatida ataylab individuallikdan xoli tarzda tasvirlangan chol yoki kampir — “bir chol” yoxud “bir kampir” obrazlari namoyon bo‘lishi mumkin edi. Zodagonlar jamiyatida urug‘ sha‘ni va an‘analarini, asosan, erkaklar saqlagan va himoya qilgan, ayol esa xotin hamda hamroh sifatida tasvirlangan. XIX asrga kelib shakllangan duel xulq-atvori kodeksi ushbu maqomni mustahkamlagan va himoya qilgan.

Sholoxovning “Don hikoyalari”dan tortib “Ular Vatan uchun jang qildilar” romanidan olingan parchalargacha bo‘lgan badiiy olamida an‘anaviy qadriyatlarni asrovchi qahramonlar ko‘p uchraydi. Inqilob va Fuqarolar urushining nihoyatda murakkab sharoitida, yangi notinchlik davrida kazak oilasining patriarxal dunyosi butunlay yo‘qolish chegarasiga kelib qoladi. Biroq eng og‘ir tazyiqlar ham an‘anaviy qadriyatlarni batamom yo‘q qila olmadi. Sholoxovning “Don hikoyalari” va “Tinch Don” roman-epopeyasi yuz bergan voqealarning mohiyatini tushunishga yordam beradi.

“Don hikoyalari”da qaror topgan turmush tarzining himoyachilari vazifasini, odatda, keksa erkak va ayollar bajaradi. “Oziq-ovqat komissari” hikoyasidagi ota Bodyagin ana shunday qahramondir. U hokimiyat uning mol-mulkini himoya qilmayotgani, aksincha, tortib olayotganini tushuna olmaydi va tushunishni ham istamaydi. “Cho‘pon” hikoyasidagi ismsiz keksalar esa dehqon farovonligining asosini chorva mollarini duo bilan boqishda va ularning omonligi uchun ibodat qilishda ko‘radilar.

Ilk Sholoxov asarlari qahramonlari uchun an‘ana kattalarning obro‘-e‘tiborini saqlashni ham anglatadi. Masalan, “Qurt tushgan joy” hikoyasidagi Yakov Alekseyevich odatiga ko‘ra ovqatlanishdan oldin cho‘qinadi. Asarda uning chuqur dindorligini tasdiqlovchi dalillar uchramaydi. Uning uchun urf-odatlar oiladagi tinchlik va farovonlikni, demakki, o‘zining ham osoyishtaligini ta‘minlash vositasidir. Otasining xohishiga qarshi komsomol safiga kirgan kenja o‘g‘lining kelgusidagi o‘ldirilishini oqlash uchun Yakov Alekseyevichning Muqaddas Kitobdan asos izlashi ham e‘tiborlidir. Xuddi shuningdek, “Poliz qorovuli” hikoyasida ham an‘ana otaning hokimiyati hamda uning hurmatli kazak va kichik zobit sifatidagi mavqeyini saqlashga xizmat qiladi.

“Girdob” hikoyasida eski an‘analar tarafdori vazifasini Sholoxov asarlarida kam uchraydigan holatda ota emas, balki o‘g‘il bajaradi. Uning uchun kazak urf-odatlariga rioya qilish muvaffaqiyatli mansabga erishish vositasidir. Biroq “Girdob”da ham yangilik uchun kurashayotgan ota — Paxom Kramskov kazak tartiblaridan ham qadimiyroq an‘ananing tashuvchisi sifatida namoyon bo‘ladi.

Paxomning polkovnik Chernoyarovga va shakllangan pomeshchik yer egaligi tizimiga qarshi kurashining boshlanishiga yerning bo‘sh yotishiga nisbatan dehqonga xos tabiiy norozilik sabab bo‘ladi. Yerga sig‘inish va tuproqning o‘ziga xos sehrli kuchiga ishonish eng qadimiy qadriyatlardan biridir. Bu holatda Rossiyadagi inqilobiy davrga xos bo‘lgan eng qadimgi qadriyatlarning qayta jonlanishini ko‘rish mumkin. Mazkur jarayon “qora taqsimot” nomida ham o‘ziga xos tarzda aks etgan.

Xulosa. Rus nasrida oilaviy qadriyatlar xalqning milliy dunyoqarashi, ma‘naviy tajribasi va tarixiy taraqqiyoti bilan uzviy bog‘liq holda badiiy ifodalangan. Oila yozuvchilar tomonidan inson xarakteri shakllanadigan, avlodlar xotirasi saqlanadigan hamda mehr-muhabbat, sadoqat, burch, mas‘uliyat va kechirimlilik kabi fazilatlar namoyon bo‘ladigan muhim ma‘naviy makon sifatida tasvirlanadi.

Rus adabiyotidagi ota, ona va farzand obrazlari orqali avlodlar o'rtasidagi munosabatlar, oilaviy an'analarning davomiyligi hamda shaxsiy manfaat bilan oila burchi o'rtasidagi ziddiyatlar ochib beriladi. Ayniqsa, ona obrazi xonadon o'chog'i, mehr-shafqat va nasl davomiyligining asosiy timsoli sifatida alohida ahamiyat kasb etadi. Ota obrazi esa oilaviy tartib, mas'uliyat, sha'n va avlodlar oldidagi burchni ifodalaydi.

Ijtimoiy-tarixiy o'zgarishlar, urushlar va ma'naviy inqirozlar oilaning yaxlitligiga salbiy ta'sir ko'rsatsa-da, rus nasrida oilaviy qadriyatlar insonni ruhiy tanazzuldan asrovchi kuch sifatida talqin qilinadi. Oilaviy rishtalarning buzilishi qahramonlar hayotidagi fojiaiy oqibatlarga olib keladi, mehr, ishonch va o'zaro tushunishga asoslangan munosabatlar esa insonning ma'naviy kamolotiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Gey N.K. *Adabiyotning badiiyligi. Poetika. Uslub.* — Moskva, 1975.
2. Semyonova S.G. *Mixail Sholoxov olami.* — Moskva: Naslediye, 2006.
3. Sholoxov M.A. *Sakkiz jildlik asarlar to'plami. 2-jild: Tinch Don: to'rt kitobdan iborat roman. Ikkinchi kitob.* — Moskva, 1986.
4. Sholoxov M.A. *Sakkiz jildlik asarlar to'plami. 3-jild: Tinch Don: to'rt kitobdan iborat roman. Uchinchi kitob.* — Moskva, 1986.
5. Sholoxov M.A. *Sakkiz jildlik asarlar to'plami. 7-jild: Ular Vatan uchun jang qildilar: romandan boblar.* — Moskva, 1986.

